

120 הועברו למעונות אחרים. מכיון שתפוסת המעון היא של 64 נערים, משמע כי המחזור הממוצע היה של חצי שנה לכל נער ונער, וזאת במקום חודשיים ימים לכל היותר.

דבר זה פסול משתי סיבות:
 ● העמסת נערים אלה, לתקופות ארוכות, על המוסד, שוב אינה משאירה מקום במטיה לקלוט נערים אחרים להסתכלות, לתקופות קצרות. המקומות מוגבלים, והם תפוסים על-ידי יושבי-הקבע.
 ● יושבי-הקבע אינם זוכים להישלח למוסדות המתאימים להם. תחת זאת הם יושבים במוסד שלא צוייר ולא הוכשר לטיפול ממושך בכעיות היסודיות של הנער. הם חיים עד שנתיים, בתנאים של טיפול ארעי.
 כאשר עזב הנער את מטיה, אפשר רק לומר עליו כי שהה שם. הוא לא קיבל טיפול פדגוגי מתאים, לא למד מקצוע, לא רכש הרגלי עבודה, לא ניתנה לו הכשרה חברתית שתכין אותו לשוב לחיי החברה בחוץ.

★ ★ ★

בידיארד וקדפים

למוסד "מטיה" נשלחים גם נערים קשים. כלומר, נערים שגדונו על פשעים חמורים: התפרצויות, כייסות חזרות, שוטטות המראה על התנחנות, סירסור לנות, הומוסקסואליות, שימוש בסמים משכרים. נערים אלה, ברור שחייבים להגיע למוסד בעל ממשעת ויכולת-טיפול רציניים, במהירות האפשרית.
 תפקידו של מוסד מטיה לקבוע, מהר ככל האפשר, מי צריך לעבור למוסד המתאים של רשות הסות לנוער — ומי אינו שפוי בדעתו, או סובל מפגיעות נפשיות חמורות הדורשות טיפול קליני. איש הפסיכולוג של המוסד, איש האוניברסיטה העברית, ד"ר כהרר, חסר אונים במצב זה. נערים מופרעים וחולים נשארים במוסד.
 אפשר לומר: מה בעצם משהו באיזה מוסד יושב הנער הסוטה או המופרע? גם במטיה הוא נמצא תחת השגחת רופאים ומחנכים, ומורחק מן החברה.
 זוהי אשליה. מוסד מטיה פרוץ ופתוח לחלוטין. לכאורה צריכה להיות שם גם הסתכלות סגורה — כלומר, של אותם נערים שגדונו על מקרים קשים במיוחד. אך הדבר קיים על גבי הנייר בלבד. כל נער במטיה חופשי לצאת מן המוסד ולחזור אליו. התלונן מפקד מיפלג הנוער במשטרת ירושלים, מפקח ארבל: "נערי מטיה מוסיפים לנו כאב-ראש גדול. לא מספיק לנו הפושעים הצעירים של ירושלים עצמה — שמטיה צריכה עוד להזרים אלינו פושעים שהובאו לשם מכל הארץ".

אפשר לראות את הנערים יוצאים לביילוי בעיר, כי אין במוסד דבר שירחק אותם מרצון, או חיזיק אותם שם בכוח. הם הולכים לראות סרט, משחקים בידיארד במרתף שברחוב המלך ג'ורג', הם אוספים כמה נערים ירושלמיים למישחק קלפים, או לביילוי עם נערות-ההפקר שלהם. לכל הביילויים האלה, הם זקוקים לכסף. חלק מהם אפשר למצוא, בשעות הלילה המאוחרות, פורקים ארגונים בשוק הסיטונאי ובשוק מחנה-יהודה, תמורת לירות אחדות. אחרים מעדיפים את הדרכים הקלות יותר — אותן דרכים שבגללן נשלחו למטיה, כצעד ראשון של ריפוי.

כאשר שכן המוסד בלב העיר, היו הנערים חוזרים לישון בו לאחר ביילוי לילה. עתה, מששוכן במבואות העיר, בהריארד, ואין אליו תחבורה עירונית וזלה בשעות הלילה המאוחרות, לגים הנערים בעיר — לעתים קרובות על המדרכות ובגנים ציבוריים. ואם כבר לנו שם לילה, נוסיף להם להאריך את שהותם, עד שהם נתפסים בידי המשטרה, ואם יש לנערים מודל, מודמנים הם בעיר באותו ערב שבו נמצא אם אחד מחבריהם, שייקרא כאן "מורדוד". זהו נער בן 11 בלבד, תושב קבוע של המוסד. כאשר נפסקת התחבורה הוא גונב מכונית, מטיע את חבריו עד למבואות המוסד. שם הם נוטשים את המכונית, נכנסים לישון במוסד. כאשר מודיע בעל המכונית על הגניבה, יוצאת משטרת ירושלים מיד לחפש אותה ליד המוסד, לפני שהיא מחליטה להתחקות אחר פושעים גדולים יותר.

★ ★ ★

גרעין מורעץ

רור, איווא, שמוסד מטיה אינו ממלא את התפקיד שלמענו הוא קיים. זהו כשלוש חמור במיוחד — כי מטיה היא נקודת-מוקד בכל מערכת המעונות והטיפול בנערים. אם נקודת-המוקד אינה ממלאה את תפקידה — הרי שהיא פוגעת לא רק ביעוד עצמה, אלא משבשת את כל מערכת הטיפול בנערים אלה.
 אם מטיה אינה משמשת באמת מוקד למיון ולהסתכלות — פירוש הדבר, שנערים נשלחים לטיפול יקר וממושך, מבלי שעברו תחילה מיון כלשהו ומבלי שהמוסד המקבל אותם ידע מי הם, מה הם ומה שימצאי ההסתכלות. כך אפשר למצוא במוסדות — שנועדו לטיפול חינוכי — נערים ונערות, הנזקקים למוסדות של חולי-נפש, חולי-מין או נרקומאנים.

מה מסוגלים מוסדות אלה לעשות לנערים כאלה? וחשוב וחמור הרבה יותר: מה מסוגלים נערים אלה לעולל למוסדות שאינם מתאימים להם? מה השפעתם על אותם נערים במוסדות אלה, שבאמת זקוקים רק לטיפול חינוכי קל?
 ניתן ללמוד על כך תולדות המנהלים, המטיחים כי הנערים הנשלחים להם ללא אבחנה ומיון הם גרעיני רעל, המעכירים את המוסד כולו והשמים לאל כל הטיפול שהמתכבים יכולים ידע מי הם, מה הם ומה שימצאי ההסתכלות. על הנערים במוסד כזה, גדולה פי אלף — להרס ולרעה — מהשפעתם של חמישה מדריכים, המנסים לתקן את סטיות הניכיהם. ההרס שהומוסקסואל מושבע אחד יכול לזרוע בחברה הסגורה של נערים אלה, לא יתוקן על-ידי עשרות שנות-טיפול.
 התפרקותו של מוסד מטיה מטילה, למעשה, בספק את ערכו של הטיפול בכל יתר עשרת המוסדות, המהזקקים בכסף רב, וביועיה, ואשר בהם תולה הציבור תיקחה לתיקון המצב הנורא שבו מידרדר והולך הנער.

★ ★ ★

בורחים מהפואמה הפראנונית

הנערים מגיעים, בסופו של עניין, לאחד המוסדות. כיצד נראה מוסד זה? מה מיבנהו? מי מטפל שם בנער? מהי צורת הטיפול? האם הוכשר הסגל לתת טיפול כזה? האם ברור לו מה הוא צריך לעשות עם הנער? האם בכלל קיימות הוראות טיפול ברורות? האם יש מי שמפקח על חינוך זה — אם בכלל הוא ניתן?
 מתוך הדו"חות והמיסמכים של משרד הסעד, משתקפת תמונה מסודרת ויפה, האומרת כולה יעילות, בהירות והישגים. מסתבר ממיסמכים ממלכתיים אלה, כי הבעיה הוכנסה לתוך מיסגרת מיהלית שוטפת, ונער הנכנס בצד אחד של המכונה, עובר את כל השלבים המסומנים היטב, עד הגיעו אל קצה הטיפול, ומשם הוא יוצא מתוקן תיאורטית, ומוכן לחיים חדשים.

התיאוריה אמנם יפה: נער המסתכן עם החוק אינו נשלח לבית-משפט רגיל, כי אם לבית-משפט לנוער — וזאת, בהתחשב עם רגישותו ועם מצבו הנפשי. יותר מזה: כאשר הוא נידון, אין הוא נשלח לבית-סוהר, כי אם למוסד מיוחד, המתמחה בטיפול בכני גילו. הוא אפילו אינו נקרא אסיר, או עצור, כי אם "חוסה" — ואינו נשלח לכלא, אלא למעון חסות. בסך הכל: גישה הומנית, חינוכית, לפי מיטב תורת הפסיכולוגיה והפדגוגיה המתקדמת.
 אילו התיאמה המציאות לתמונה האדמיניסטרטיבית היפה — יתכן כי מספר הנערים העבריינים לא היה מטפס בתלילות מדי שנה ולא היה מגיע, בשנה האחרונה, ל-12511. נערים שהיו עוברים את הטיפול, היו חוזרים לחברה עם סיכויים גדולים שלא ייכשלו שוב בפשע ויחזרו למצער.

אולם המציאות שונה וקשה. חלק מן האשמה בגורמים אובייקטיביים: לחץ תקציבי, אופיה הקשה במיוחד של עבודה זו, משיכת בעלי-כשרונות ובעלי-מקצוע לענפים אחרים של החינוך, ריחוק המוסדות ממקומות היישוב המרכזיים.

עברייני בפתח בית-האשם: גם במוסד יעסוק בפשע

אלא שלא כל האשם בסיבות האובייקטיביות. גם בתנאים הנתונים של חוסר תקציב, ריחוק המוסדות ואופי העבודה בהם, ניתן היה לעשות הרבה יותר מכפי שנעשה כיום. כי לא רק תנאים קשים שוררים בשטח זה. שוררת גם אנדרלמוסיה ונעשות שיגיונות רצופות, שלא תוקנו גם כאשר הובאו לידיעת האחראים. לא אחת קרה, שמחנכים טובים, אשר דחקו האתגר שבפעולה זו משך אותם, עזבו את עבודתם בעוגמת נפש ובמרירות. הם דימו לעצמם פואימה פדאגוגית ישראלית, נוסח יצירתו הגדולה של ויקטור מקארנקו הרוסי. הם ראו את עצמם ממלאים תפקיד חלוצי בחינוך המיוחד, בהצלת ילדים מפשע. להפתעתם — נשברו. לא הנערים הקשים הם ששברו אותם. אדרבא, הצלחות קטנות פה ושם עם הנערים דחקה עודו אותם מדריכים ביעודם הקשה. בכל זאת נאלצו לברוח. מה הבריח אותם?

★ ★ ★

חוטפים את הטובים

אפשר לצאת מתוך ההנחה, כי מוסד לעבריינים צעירים משול ליחידה צבאית, הנלחמת בחזית העבריינות הצעירה. התורה הצבאית קובעת, כי על מנת שהחיל יצליח בתפקידו, יש להבטיח לו מספר תנאים מסויימים. יש לאמנו ולציידו בנשק, יש להעמיד לרשותו מינהלה יעילה — ומעל לכל: למנות מעליו מפקדים בעלי כושר מנהיגות, היוודעים מה יעדם במלחמה.
 איזה מתנאים אלה קיימים במוסדות לנוער עברייני?
 ראשית כל: בשטח אימונו והכשרתו של סגל העובדים. המורה, המדריך המקצועי, או המחנך הממוצע, המציע את שירותו למשרד הסעד הוא — לרוב — איש מדרגה שניה או שלישית. ישנם בארץ, ללא ספק, מחנכים ומדריכים מעולים. הם עברו בהצטיינות סמינרים ואוניברסיטאות, התמחו בעבודה סדירה או בהשתלמויות מיוחדות בחו"ל. על אנשים כאלה קיימת התחרות קשה.

בראש וראשונה רוצה לחסוף אותם משרד החינוך. הוא יכול להציע להם עבודה מינהלית או עבודת תכנון נוחה, הנותנת סיפוק שבמעשה ומאפשרת לאיש לקבוע הלכות בשטח המעניין אותו. הוא יכול גם להציע לו עבודה חינוכית בבית-ספר או במוסד מנותח ומסודר. בעבודה זו פתוחות לפניו, באופן אוטומטי ושיגרת, אפשרויות להתקדם בדרגה ולהתפתח ביכולתו המקצועית. קיימים קורסים קבועים, הוא יכול לצאת להשתלמויות, לשאוף לדרגת מפקח.
 מוסד אחר המתחרה על המורה או המחנך המוכשר, היא עליית הנוער. היא מציעה לו עבודה בסביבה נעימה, עם נערים נורמאליים. למחנך במוסד זה יש הרגשת סיפוק, שהוא שותף למיפעל אשר כולם מעריכים אותו ואוהדים אותו. מבקרים שם תיירים מחו"ל, מחנכים מכל קצות תבל, גדולי האומה והעולם. המחנך של עליית הנוער הוא חלק מיחידה גדולה ומפוארת.

גם העיריות והרשויות המקומיות מתחרות על המחנכים הטובים. הן יכולות להציע להם עבודה ברשת החינוך העירונית או ברשת מועדוני הנוער. זוהי כבר עבודה היכולה לספק גם מחנכים ומדריכים שאינם מוכנים להסתפק בשיגרה נוחה ונעימה. במועדונים אלה ניתן למדריך ולמחנך להבליט את עצמו גם כמנהיג: בפעולות ספורט וחברה. הוא נתקל שם בנערים מתלבטים, המביטים עליו בהערצה ומצפים ממנו שיעזור להם בפתרון בעיותיהם.
 כאשר כל המוסדות המוכבדים האלה — ואתם מוסדות שונים של ויצ"ו והדסה, והפנימיות הצבאיות — גמרו לקחת את חלקם משמנת הכוח המקצועי, נותרים רק שיירים, הבאים בחשבון לעבודה במוסדות לעבריינים צעירים.
 ישנם במוסדות אלה, ללא ספק, עובדים בעלי יכולת מיקצועית ובעלי תחושה עמוקה של התמסרות לאידיאל. הם מוכנים להתר על מקום מגורים נוח, על תחבורה סדירה, על מעמד חברתי מצוחצח — ולהקדיש את עצמם לעבודה הקשה במוסד של משרד הסעד. אולם אלה, לפי כל הדעות, הם מיעוט כמעט-מבוטל.

אם כן, מגיעים המדריכים והמחנכים, שלא נקלטו במוסדות אחרים, ומקבלים לידיהם את הטיפול בנוער הקשה ביותר במדינה מבחינה חינוכית. מה עושה משרד הסעד כדי לאמן מדריכים אלה, כיצד מכשירים אותם לתפקידם המיוחד?

בשבוע הבא: "מלך" משתלם על חבריו במוסד, ומתמרד נגד המישטר